

ВИКОРИСТАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОГО ДОРОБКУ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН ЗАКАРПАТТЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ПРОСВІТІ СУЧАСНИХ БАТЬКІВ

Добош О.М.

У статті обґрунтовується специфіка формування основ педагогічної освіти батьків, як способу формування їхньої готовності до виховання дітей умовах етнокультурного Закарпаття.

Ключові слова: сім'я, педагогічна просвіта батьків, виховання у родинах національних меншин.

Якісне виконання завдань виховання й розвитку дітей дошкільного віку можливе за умови тісної взаємодії педагогів із батьками вихованців. Сучасні соціально-економічні процеси в державі породжують низку труднощів у вихованні дитини в сім'ї. Найвагоміші з-поміж них – недооцінка важливості періоду дошкільного дитинства для формування особистості (зокрема швидких темпів фізичного, психічного та розумового розвитку, що вимагає створення сприятливого морально-психологічного клімату, відповідних матеріально-побутових умов і медико-гігієнічного догляду, врахування вікових та індивідуальних особливостей дитини, потреби в любові та опіці); відсутність у батьків знань, умінь і навичок для виховання та розвитку дитини; неспроможність дотичного орієнтування в інформаційному полі вітчизняних і зарубіжних здобутків про розвиток дітей дошкільного віку.

Вищесказане передбачає уточнення й переорієнтування пріоритетів у вихованні дітей у тісній взаємодії з батьками вихованців. За такого підходу до окресленої проблеми першочергового значення набуває професійна підготовка педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах й усунення суперечностей між:

– метою та завданнями просвітницько-консультативної роботи вихователів, як основного виду професійної діяльності й відсутністю позитивної мотивації майбутніх педагогів до співпраці з батьками дітей раннього віку;

– спонтанними поведінковими діями студентів та своєрідним статусом „морального взірця” педагога;

– потребою оновлення змісту навчальних дисциплін щодо актуальних проблем сім'ї й раннього дитинства та недостатнім науково-методичним забезпеченням їхнього викладання у ВНЗ;

– ускладненнями професійно-педагогічної діяльності в роботі із сучасною сім'єю і формуванням умінь співпраці з батьками дітей.

В основі філософського розуміння взаємодії сім'ї та дошкільного закладу лежить судження про те, що за виховання дітей несуть відповідальність батьки, а всі інші соціальні інститути покликані допомагати, підтримувати, направляти їхню діяльність. Сучасні психологічні та соціально-педагогічні дослідження дозволяють стверджувати, що сім'я посідає дуже важливе місце серед факторів та соціальних груп, які впливають на формування особистості.

Саме сім'я з її інтимно-особистими зв'язками, як ніяка суспільна установа, може забезпечити дитині емоційний захист, відчуття важливості та суттєвості свого існування, щирої зацікавленості в ній. Сім'я – це те середовище, у якому в дитині формується уявлення, де вона приймає перші рішення щодо себе, і де починається розвиток соціальної природи дитини. Немає таких якостей особистості, у формуванні яких не брала б участь сім'я.

Визнання впливу батьків на розвиток людини впродовж усього життя, опанування й відтворення нею усталених у певній спільноті соціальних норм і культурних цінностей, що зумовлює її саморозвиток і самореалізацію, спонукало вчених до відповідного методологічного осмислення, і методичних пошуків умов забезпечення ефективності такого впливу.

Метою статті є в умовах етнокультурного Закарпаття обґрунтувати специфіку формування основ педагогічної освіти батьків, як способу формування їхньої готовності до виховання дітей умовах сім'ї.

Унаслідок аналізу джерельної бази очевидно, що крім емпіричного, для нас вкрай необхідним є й теоретичне осмислення педагогічної освіти батьків. Багатомірність змісту цієї сентенції, а також поява в останні роки її синоніму – просвіта батьків у побутовій сфері та на сторінках педагогічної літератури, розглянемо

їхній зміст дотично до конкретних завдань дослідження.

Таким чином, сутність освіти (просвіти) батьків вбачаємо і в тому, щоб шляхом самоосвіти стимулювати їх не лише до реалізації визначеного змісту закладами формальної освіти, а й до реалізації їхнього особистісного (виховного) потенціалу в умовах сім'ї на засадах індивідуалізації впливу на дітей актуальними засобами загальнолюдської та родинної етнокультури. Основною мотивацією активного ставлення батьків до просвіти виступає не що інше, як їхні намагання якомога краще виховати своїх дітей. Натомість унаслідок такої діяльності неминучими будуть якісні зрушення в їх загальній та педагогічній культурі, а освіта батьків об'єктивно перетворюється в їхню самоосвіту і є, відповідно, перманентним (нескінченим) процесом, який реалізується в конкретних умовах з опертям на здобутки попередніх поколінь задля їх ефективного використання в майбутньому.

Як відомо, складовою частиною загальної культури батьків є їхня педагогічна культура, яка функціонує як специфічний і особливий соціальний феномен, втілюючись у їхню творчу й виховну діяльність (як домашніх вихователів, вчителів) з її цілепокладанням на формування духовно багатого та гармонійної особистості в особі своїх дітей. Наприклад, педагогічна культура батьків за твердженнями Т.Алексєєнко, є їх достатньою підготовленістю до виховання дітей шляхом застосування виховних умінь в сімейній діяльності. Це:

- володіння певним обсягом набутих знань (психолого-педагогічних, фізіолого-гігієнічних, правових та інших);
- наявністю умінь і навичок, дотичних до процесу виховання дітей.

Формування педагогічної культури батьків унаслідок налагодженої взаємодії родини з працівниками дошкільних навчальних закладів розглядаємо як визначальну і базисну основу формування міжособистісного спілкування в поліетнічному середовищі між представниками різних вікових популяцій – від дітей дошкільного віку – до їхніх родичів чи тих осіб, які виконують дотичні функції.

Лише з набуттям Україною незалежності освіта і культура кожної національної меншини в інтернетічному Закарпатті стали можливими не на декларативному, а на діяльнісному рівні. В останнє десятиріччя в освіті України відбулися радикальні зміни, які зачепили й просвіту батьків. Комплекс соціально-культурних (політика уряду в галузі національних відносин, ухвала державної програми розвитку культур національних меншин “Про національні меншини” та ін.), національно-етнічних (актуалізація національної та етнічної самоідентифікації в межах різних вікових популяцій; динамічний розвиток процесів самовизначення кожної етнічної групи з одночасним синтезом у націотворчому контексті тощо) і культуротворчих (відродження діяльності національно-культурних товариств, спілок, фондів; створення навчальних закладів із національною мовою викладання; оволодіння соціальними цінностями етнонаціонального спрямування діяльності світських і релігійних організацій) умов уможливили відкриття в Закарпатті мережі навчальних закладів із національною мовою надання освітніх послуг.

Саме ця обставина спонукала передусім батьків до поглиблення знань у царині національної культури на інтернетічному просторі. Збережена в родинах попри випробування часом триєдина домінанта: рідна мова; національна родинно-побутова культура; релігія, зумовила пришвидшення процесів з налагодження позитивних міжетнічних відносин, абстрагування від комплексів меншовартості й меншкультурності. Сім'я почала поновому транслювати свої функції соціального мікросередовища, в якому відбувається фізичний, психічний, соціальний розвиток дитини, набуття нею певного досвіду за межами родинних стосунків (дошкільні навчальні заклади; недільні школи та ін.), на зміну етнокультурній маргінальності, конформізму і збайдужінню до громадянських обов'язків почали утверджуватись ініціативність, підприємництво, національно-культурні пріоритети в мові, мисте-

цтві, ЗМІ та ін.

Комплексом означених умов зніційовано перегляд професійної педагогічної підготовки майбутніх учителів і вихователів у п'ятнадцяти навчальних закладах Закарпаття щодо максимального задоволення етнонаціональних освітніх потреб краян. Навчальний процес угорською, ромською, польською, німецькою та іншими мовами стимулює студентів до активної взаємодії з батьками своїх підопічних під час двохмісячної практики у 8 семестрі. Її змістом передбачено низку заходів із батьками їхньою національною мовою. Аналогічну роботу майбутні педагоги проводять під час літньої практики в таборах і таким чином впливають на рівень батьківської просвіти своїх вихованців. Надалі вони поширюють опановані знання починаючи з роботи з дітьми дошкільного віку. У краї станом на функціонують 64 ДНЗ із угорською мовою (1674 особи), 93 – з українсько-угорською (796 осіб), 1 – із російсько-угорською (117 осіб), 1 – із українсько-німецькою (109 осіб) мовами навчання й виховання. Реалізація положень Рамкової конвенції про захист національних меншин та Європейської хартії регіональних мов або мов меншин у діяльності Закарпатського центру культур національних меншин спрямовує регіональну освіту на збереження і розвиток самобутніх національних культур, звичаїв і традицій, створення національно-культурних інформаційно-просвітницьких центрів, бібліотек, відеотек, ЗМІ та ін.

Просвітницька робота з батьками польською, вірменською, ромською, єврейською, німецькою та іншими мовами краян сприяє поглибленню їхніх уявлень не лише з педагогічних проблем, а й з питань культури народу, його мови, історії, народознавства й етнопедагогіки. Методика занять у недільних школах суттєво відрізняється з іншими методами і формами просвітницько-педагогічної діяльності. насамперед, це різновікові категорії батьків з різним соціальним, матеріальним статусом, різними пріоритетами й уподобаннями. Отож актуальним для нас у роботі в таких школах залишається укладання програм, навчальних програм, добір літератури і запрошення фахівців за різними профілями відповідно до запитів слухачів. У цьому руслі важливими є співпраця з управлінням у справах національностей та міграції, а також управлінням освіти та його підрозділами в містах і районах Закарпатської області.

У соціокультурному та інтернетному просторі Закарпаття актуальними виявлено два основні напрями, які простежуємо тривалий час у роботі ДНЗ із батьками вихованців: організаційний та просвітницько-педагогічний.

Таким чином, нами проаналізовано запити краян щодо освітніх проблем, а також ступень задоволення їхніх культурних потреб. Відповідно в першому напрямі – організаційному, виокремлено три його вектори: мультикультурна освіта (повідомлення знань про історію і культуру етнічних груп довкілля і компактного проживання, механізми їхнього співіснування на прикладі різних суспільних устоїв у країнах світу; увиразнення потенціалу цінностей культурної множинності, недоліків національного, расового протистояння та ін.), міжкультурне навчання (тренінг з питань міжособистісного спілкування та взаємодії представників різних вікових груп – від дітей до дорослих) і освіта національних меншин мовою меншин (удосконалення опанування мовою, поглиблення знань про культуру своєї етнічної спільноти, її історію, зміцнення національної самоідентичності та почуття власної гідності).

Такі вектори, як свідчить досвід, забезпечували поширення актуальної тематики у виступах у ЗМІ, на конференціях, семінарах, у співпраці з працівниками ОІППО та ДНЗ у регіоні. Здійснена нами робота свідчить, що ефективність діяльності в руслі кожного вектора залежить від низки чинників, а саме – наукового і навчально-методичного забезпечення посібниками, матеріалами, відповідною інформацією. Недостатньою виявилась і робота на курсах підвищення кваліфікації в ОІППО з означеного нами напрямку. Її формальний зміст аж ніяк не впливав на стан між-етнічного спілкування та утвердження національних пріоритетів у вихованні дітей унаслідок освіти батьків в умовах ДНЗ. Щодо другого напрямку – просвітницько-педагогічного, то за багатьма тематичними лініями робота в його руслі перетинається із роботою першого напрямку. Водночас одержані нами результати свідчать, що відповідно до змісту локальних угод з Україною щодо

задоволення освітніх запитів представників їхньої національності різні країни Європи підійшли по різному.

Скажімо, Угорщина, попри досить розгалужену мережу освітніх послуг угорською мовою, все ще не змогла усунути в діяльності культурно-педагогічних товариств низку очевидних перешкод. Як от: забезпечення відповідною літературою громаду угорських батьків, які могли б сприяти зміцненню національних традицій з виховання дошкільників. Для прикладу: поляків на Закарпатті найменше і в недільній школі навчається лише 80 учнів, відповідно до 130 осіб з числа їхніх батьків. Натомість існує 53 програми для польських недільних шкіл, а силами сенатора польського сейму П.В.Ковалевського укладено повний фонд польської літератури (1000 екз.), фільмо- і відеотеку.

Щодо румун – у краї їм налічується до 30 тисяч осіб і ця країна цілком виконала свої зобов'язання перед представниками різних вікових груп. Для батьків дітей румунський уряд виділив необхідну кількість підручників з педагогіки та навчально-методичної літератури за різною проблематикою.

Для словаків (до 0,6% від загальної кількості населення краю) не лише відкриті класи, групи в ДНЗ, а й установи для факультативного вивчення мови і культури Словаччини. З батьками дошкільників (у місцях компактного проживання словаків) просвітницька робота здійснюється за програмами згідно "Протоколу про співробітництво" (2000 р). Їх спрямовано на забезпечення найширших освітніх запитів словаків в Україні та українців у Словаччині.

Щодо ромів, то ця національна меншина якнайбільше відчуває соціальні проблеми в усіх вікових групах. Здебільшого саме батьки стоять на перешкоді навчання дітей у ДНЗ й у школах. Відповідно для них актуальною є дидактична адаптація програм і усунення стереотипу батьків про непотрібність освіти. На цьому шляху Міністерство Освіти і Науки України змушене виробити рекомендації.

Відчутні кроки зроблено в означеному напрямку представниками єврейського товариства. Його зусиллями в 1994 році відкрито першу єврейську недільну школу, сьогодні ж їхня мережа поширилася у таких містах – Хуст, Мукачеве, Ужгород та ін. На що недільних заняттях окрім івриту діти спільно з батьками вивчають історію, культурно-пісенну спадщину євреїв, традиційні танці, театралізовану діяльність. Зазвичай максимум уваги приділено спільним святкам, вечіркам, екскурсіям та ін. Так євреї вивчають свої витоки і виховують дітей національно свідомими. Батьки в недільних школах навчаються щонайменше два роки і заняття проводять спільно з дітьми, вчать мудрості народного виховання "дружити поколіннями": діти – мами і тати – бабусі і дідусі.

Так вдається зміцнювати потенціал національного компонента освіти не лише батьків, а і їхніх дітей. Взаємодіючи із членами родини в родині, родичі різного віку поглиблюють свій загальний і педагогічний досвід і поширюють здобутки етнонародного виховання засобами міжпоколінневої трансмісії.

Таким чином, можемо стверджувати, що в сучасних умовах життя важливо змалку прищепити кожній дитині її національну самонепервершеність шляхом прилучення до національної культури і мистецтва. Орієнтування педагогічної просвіти не лише на культуру етносу (обряди, традиції, звичаї й ритуали), а й на актуальний соціальний досвід виховання дітей, забезпечує її доцільність до соціальних запитів і освітньої мети суспільства. Такий підхід, вважаємо, унеможливує ігнорування особистісної культури батьків, які беруть участь у просвітницькій діяльності безпосередньо. Відтак, її зміст охоплює здобутки попередніх років унаслідок міжпоколінневої трансмісії досвіду народного виховання дітей (його носіями, здебільшого, виступають друковані джерела, старше покоління – транслятори родинних традицій, спілкування з дітьми та ін.) та культуру сучасної сім'ї (життєвий досвід; знання особливостей безпосередніх учасників родинного виховання; професійні знання та ін.).

Отже, батьківську просвіту варто спрямувати на вивчення не лише своєї національної мови, історії, літератури, культури, а, передусім основ народного виховання, його традицій, форм, методів і засобів реалізації.

На тлі означених у нашій роботі умов окреслюємо актуаль-

ні підходи на найближчу перспективу співпраці ДНЗ із батьками щодо їхньої освіти. Це: соціальний (нівелювання етнічної маргінальності з обстоюванням освіти національною мовою, як чинником етнонаціональної самоідентифікації), правовий (подальше подолання конформізму, дискримінації, нерівності етнічних меншин з дотриманням міжнародних законодавчих документів), ультимативний (усунення конфліктних ситуацій у міжособистісному

спілкуванні батьків дітей різної національності) та політичний (забезпечення автономії в наданні освітніх послуг родинам вихованців). Неухильною запорукою досягнення очікуваних результатів розглядаємо спільну основу для таких підходів, а саме принципи прав людини, рівності народів на забезпечення умов для надання їм освітніх послуг.

Література

1. Алексеевко Т.Ф. Формирование педагогической культуры современной молодой семьи: Дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / АПН Украины. Ин-т педагогики. – К., 1995. – 151 с.
2. Добош О. Полікультурне середовище як умова формування толерантності у дітей дошкільного віку в навчальних закладах Закарпатського регіону / Олена Михайлівна Добош // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – 36. статей: Вип.11. Ч.1. – Ялта: РВВ КГУ, 2006. – С.281-284
3. Добош О. Педагогічно-просвітницький аспект пропедевтичної роботи з батьками майбутніх вихованців дошкільного навчального закладу / Олена Михайлівна Добош // Народознавча компетентність дітей і молоді: принципи і методи дослідження: 36. наук. праць / За ред. проф. Н. Лисенко. – Івано-Франківськ, 2007. – С.178-192

Добош О.М.

Использование этнокультурного потенциала национальных меньшинств Закарпатья в педагогическом просвещении современных родителей

В статье обосновывается специфика формирования основ педагогического образования родителей, как способа формирования их готовности к воспитанию детей в условиях этнокультурного Закарпатья.

Ключевые слова: семья, педагогическое просвещение родителей, воспитание в семьях национальных меньшинств.

Dobosh O.M.

The use of ethnic-cultural potential of national minorities of Zakarpattia in the pedagogical enlightening of modern parents

The specifics of forming of pedagogical education bases of parents has been grounded in the article, as a method of forming of their readiness to up-bringing of children in the conditions of ethnic-cultural Zakarpattia.

Keywords: family, pedagogical enlightening of parents, education in families of national minorities.

УДК 37.033:372.4

ЕКОЛОГІЧНІ ІГРИ У СУСПІЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ БАТЬКІВ І ДІТЕЙ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ

Довга С.

В статті висвітлена проблема використання екологічних ігор у спільній діяльності батьків і дітей при вихованні дитини молодшого шкільного віку, а також обумовлені педагогічні умови підвищення ефективності співпраці батьків і педагогів у вирішенні даної проблеми.

Ключові слова: екологічні ігри, спільна діяльність батьків і дітей.

Невичерпною проблемою, яка досліджується протягом віків є природа і діти. Природа – є вічне джерело виховання розуму й почуттів кожної особистості, твердять одногосно класики. Проте, все ж недостатньо уваги приділяється цьому джерелу в теорії педагогіки та в практиці школи щодо екологічного виховання дітей як необхідної умови становлення особистостей які так потрібні в сучасному світі. Досвід роботи вчителів і любов батьків переконують, що для повноцінного розвитку дітей необхідні постійне спілкування з природою, пробудження радості від сприймання її краси, чуйності та доброти, осягнення знань вічного руху й оновлення сучасного світу.

Відомо, що виховати найкращі людські якості здатна тільки активна взаємодія з природою. Свідоме і бережливе ставлення кожної людини до природи можливе тільки при наявності високої екологічної культури, широким екологічним знань, які повинні формуватись з дитинства. Головним завданням екологічної освіти є розробка моделі неперервного навчання, що має забезпечити формування екологічно вихованої особистості. Важливою умовою здійснення ефективного напрямку виховання дітей є поєднання різноманітних видів дитячої діяльності (навчальної, ігрової, трудової, творчої), насичення їх екологічним змістом.

Екологічне виховання – безперервний навчально-виховний процес, що не має завершених часових меж, а поступово переходить з однієї стадії в іншу та спрямовується на усвідомлення

учнями морально-етичних норм і правил суспільства стосовно природи, формування ціннісної сфери особистості, моральних переконань про необхідність шанобливого ставлення до всього живого та власної відповідальності за майбутнє довкілля [10, с.18]. Тобто, екологічне виховання – це систематична педагогічна діяльність, спрямована на розвиток в учнів бережливого ставлення до природи, всього оточуючого.

Аналізуючи сучасний етап взаємодії суспільства і природи, А. Захлебний стверджує, що при злагодженій і цілеспрямованій роботі педагогічного колективу можна сформувати у школярів відповідальне ставлення до природи, в основі якого буде розуміння необхідності її охорони. На вирішення цієї проблеми спрямована пропонується система навчального змісту, яка включає наукові знання про взаємозв'язок суспільства й природи, вправи в моральних вчинках, уміння та навички по догляду та покращенню природного середовища. Все це становить важливий елемент системи загальної середньої освіти і виховання [6]. Отже, успішному розв'язанню завдань екологічного виховання сприяє екологізація навчальної діяльності, основна функція якої – залучати дітей до тих суспільних процесів, в яких формуються високоморальні норми та правила поведінки щодо природи.

Екологічне виховання, на думку І.Звереві та І.Суравеґіної, включає в себе усвідомлення школярами різносторонніх цінностей природи як джерела усвідомлення різноманітних потреб суспільства в цілому і кожної людини зокрема. Це стосується в першу чергу матеріальних та практичних, а також пізнавальних і естетичних. Адже останнім часом ціннісні якості природи набувають економічного значення, яке виражається через вартість її ресурсів [3, с. 10].

На сьогоднішній день питання охорони природи і використання її багатств є однією з найважливіших проблем, які стоять